

Vélemény

A „Javaslatok a tanárképzés utolsó gyakorlati félévével kapcsolatos szakmai és gyakorlati kérdésekről” című vitaanyagról

A tervezet egyik legfőbb erőssége, hogy a gyakorlati félév konkrét problémáira, esetlegesen a későbbiek során felvetődő kérdéseire koncentrálnak részletesen, sok szempontot figyelembe véve és azokat logikai rendszerbe állítva foglalkozik a bolognai rendszerű tanárképzés hazai felsőoktatásban még hagyományokkal nem rendelkező gyakorlati félévének alapvető tartalmi és szervezési problémáival.

Az alábbiakban a vitaanyag középpontjába helyezett gyakorlati félév tartalmára, felépítésére és megszervezésére vonatkozó javaslatokkal kapcsolatos észrevételeimet kívánom jelezni.

§ Az anyag 5. oldalán, a 15/2006. OM rendeletre történő hivatkozásban a vitaanyag definiálja a szakmai gyakorlat célját. A definíció gyakorlati ismeretek megszerzéséről, a munkahely világával való ismerkedésről, jártasságok megszerzéséről ír. Ugyanakkor az anyag 2. és 3. fejezete is kifejti a féléves összefüggő tanítási gyakorlat alapvető célját. A 2. fejezetben (7. oldal) elhangzik, hogy „A hallgató professzionális fejlődésének folyamatában a képzési és kimeneti követelményekben megfogalmazott *kompetenciák kialakítása, elmélyítése jelenti a célt*. Ez a célrendszer határozza meg az egyéni szakmai gyakorlat tartalmi kidolgozását, figyelembe véve az elméleti és gyakorlati képzés eddig elérhető eredményeit általános szinten, és a valóban elért eredményeket az egyén szintjén.” A 3. fejezetben (8. oldal) ismét megfogalmazásra kerülnek a célok. Ebben a megfogalmazásban jobban benne van a lényeg, mivel ez már nem csak a régi kategóriákat használja (melyek egyébként érthető és használható fogalmak), hanem utal a pedagógiában, pszichológiában és a szakterületi módszertanban kialakított *kompetenciák* elmélyítésének fontosságára is.

A gyakorlat céljait tehát az új pedagógiai terminológia szerint pontosan meg kell fogalmazni.

§ Az anyag 7. oldalán, a 2. pontban szerepel: „...lehetőség nyílik a korszerű pedagógiai elvekre épülő attitűdformálásra is, de ennek elmélyítése, a saját nevelésfilozófiai elvek kialakulása, illetve a *képesség szintű tudás megszerzése* csak a gyakorlatban szerzett tapasztalatok alapján érhető el.”

*Véleményem szerint ez helytelen, valószínűleg **készség szintű tudásról** lehet szó. Ugyanakkor egyes megközelítések a tudás fogalmába a készségek birtoklását is besorolják. Ezt mindenképpen pontosítani kellene.*

§ Az anyag 8. oldalán az egyéni összefüggő szakmai gyakorlat definíciója kétszer szerepel.

§ A képzési és kimeneti követelményekben megfogalmazott általános és a szakképzettségre vonatkozó sajátos tanári kompetenciák körébe, a csak néhány éves gyakorlat során kialakuló kompetenciák közé célszerű felvenni az objektivitást, mint kívánt kompetencia-komponenst. (Saját tapasztalat, gyakorló középiskolai tanárként sokáig kínlódtam ezzel a problémával.)

- § Az anyag 9. oldalán az e) ponthoz javasolom bevenni az alábbiakat:
A szakképzésben a képzést meghatározó jogszabályok (OKJ, SzVK, kerettantervek) megismerése.
- § A 8. oldal utolsó bekezdésében elhangzik egy javaslat, mely szerint „...a 30 kredit megszerzésére irányuló szakmai gyakorlat során - a hallgató megszakítás nélkül, legalább 4 hónapon át, hetenként legalább 4 teljes tanítási napot töltsön a partneriskolá/k/ban, és hogy a gyakorlat során fokozatosan növekvő önállóság jellemezze a hallgatói munkát. Ezen belül javasoljuk - szakterületenként számolva – hetenként átlagban legalább 4 olyan óra teljesítését, amit a jelölt önállóan vezetett pedagógiai helyzetben tölt el.“
*Kérdésként merül fel: Hogyan valósítható meg ez a **levelező képzés** során?*
- § Az anyag 10. oldalán kiemelten fontosnak tartom a szakmai fejlődési profil, az egyéni fejlesztési terv, a tevékenységi háló, illetve a portfólió készítését.
Tudatos tanári munkához, a kompetenciák nyomon követéséhez elengedhetetlen!
- § Az *egyéni fejlesztési terv* elkészítését megalapozó *szakmai fejlődési profil* elkészítése komoly terheket jelent a gyakorlatvezető tanár számára, amennyiben sok hallgató gyakorlatáért felel. Javasolnám a hallgatói létszám pontos rögzítését olyan módon, hogy a gyakorlatvezető tanár egyénileg, differenciált módon legyen képes foglalkozni egy-egy hallgatóval, felmérve a kompetenciák terén mutatkozó erősségeket, és hiányosságokat.
- § Az *egyéni fejlesztési terv* elkészítésébe mindenképpen szükséges volna bevinni valamilyen formában a meghatározó és alapozó pedagógiai és pszichológiai elméleti tárgyakat oktató kollégákat is, vagy legalábbis kikérni a véleményüket a hallgató gyakorlati képzésével kapcsolatosan.
- § A mérnök-tanár MA képzés esetén különösen lényeges a gyakorlati képzés időbeosztásának a 10-11. oldalon szereplő táblázatban meghatározott módja. Javasolnám, hogy a mérnök-tanárok esetében a szaktárgy tanításával kapcsolatos tevékenységek a teljes idő 50-60 százalékát tegyék ki.
- § Ismét a levelező képzés problémája: „Tehát a tanári összefüggő szakmai gyakorlat ideje és tartalma a nappali és levelező képzési formában is megegyező.“
A levelező tagozaton megkövetelt gyakorlati idő szűkíteni fogja a jelentkezők számát.
- § Az anyag 12. oldalán a 4. pont az egyéni összefüggő szakmai gyakorlat szereplőiről szól. A gyakorlatvezető mentor meghatározás félreérthető. Az anyag 46. oldalán a Fogalomtár fejezetben 3 kategória található: gyakorlatvezető mentor, gyakorlatvezető oktató és gyakorlatvezető tanár.
Mindhárom kategóriát célszerű lenne pontosan definiálni, és mellérendelni a tőlük elvárt, egymástól jól elkülöníthető, céljaiban azonban szervesen összefüggő konkrét feladatrendszer.
- § A *gyakorlatvezető tanár* és a *gyakorlatvezető mentor* megnevezésének elkülönítését túlzottan erőltetettnek és feleslegesnek találom. Véleményem szerint az egyik megnevezés megtartása mellett törekedni kellene arra, hogy a hallgatók ugyanannál a gyakorlatvezető tanárnál/mentornál végezzék a képzéssel párhuzamosan folyó csoportos gyakorlatukat,

mint akinél majd egyéni összefüggő gyakorlatukat végzik. Ezt indokolná a *szakmai fejlődési profil* és az *egyéni fejlesztési terv* elkészítésének feladatrendszere is.

- § Egyetértek a következő javaslattal: „Javasoljuk, hogy a szakmai tanárképzésben is kötelező legyen a közoktatási intézményi gyakorlati helyszín, melyet kiegészít a felnőttoktatási (felnőttképző) intézményben végzett gyakorlat.
- § Ugyancsak egyetértek a következőkkel: „...legalább az egyik gyakorlati formában (javasoljuk a képzéssel párhuzamosan folyó csoportos iskolai gyakorlatot) biztosított, hogy lásson a hallgató többféle képzési helyszínt.”
- § Az anyag 13. oldalán a 4. fejezet hallgatókra vonatkozó kitételei között szerepel: „*Részidős képzésben (levelező tagozatos hallgatók esetében)* nem tisztázott, hogy mi a gyakorlati kreditek teljesítésének követelménye. Értelmezésünk szerint azok számára, akik az első pedagógusi szakképzettségüket szerzik, nem változik a követelmény, vagyis nem kaphatnak kedvezményt ahhoz, hogy a 30 kreditet a nappali tagozaton tanulókénál rövidebb idejű gyakorlattal teljesíthessék. E gyakorlat – amennyiben a hallgató közoktatási intézményben áll munkaviszonyban, és ott a gyakorlatvezetés feltételei adottak – természetesen teljesíthető a hallgató iskolájában is. Ha a hallgató más területen dolgozik, és nem tudja másképp megoldani a legalább 4 hónapos összefüggő gyakorlatot, érdemes már utolsó éves hallgatóként tanári munkaviszonyt létesítenie (a közoktatási törvény erre lehetőséget ad).”

Véleményem szerint ennek a lehetőségnek minimális az esélye.

- § Fontosnak tartom, azt a kitétel, hogy valamennyi hallgatói csoport esetén **közoktatási intézmény legyen az elsődleges gyakorlólhely**, a gyakorlat további intézményi szinterei opcionálisan legyenek igénybe vehetők. Amennyiben megszlik a közoktatási intézmény, felnőttoktatási intézmény, egyéb intézmény között a gyakorlati képzés, akkor a gyakorlat legalább 70%-a közoktatási intézményben történjen.
- § A társadalombiztosítással, egészségügyi ellátással kapcsolatos kitételek között a pontos tájékoztatás is szerepel, teljes joggal. Ugyanakkor az a megállapítás, mely szerint „...számolni kell olyan hallgatói csoporttal, mely a tanári mesterszak levelezős formájában végzi a képzést, és a féléves összefüggő szakmai gyakorlat alatt munkaviszonyát szünetelteti, felfüggeszti, megszünteti“, elgondolkodtató.

Véleményem szerint elenyésző lesz azon hallgatók száma, akik a munkaviszonyukat szüneteltetni, felfüggeszteni, vagy megszüntetni fogják. Ez megint csak a levelező kérdés bizonytalanságát mutatja a szakmai gyakorlat terén.

- § Az anyag 15. oldalán: Ki kellene hangsúlyozni, hogy a fenntartók, a települési és megyei/fővárosi önkormányzatok, a közoktatás regionális hivatalai és a közoktatás szakmai szervezetei a látókörükben lévő iskolák, közművelődési intézmények pedagógus munkaerő-igényeiről is nyújtsanak információt. Ez a hallgatók elhelyezkedési esélyeit javítaná.
- § Az anyag 16. oldalán kiemelten fontosnak tartom az alábbi javaslatokat:
„A gyakorlati félév a munkacsoport koncepciója szerint a pedagógia és pszichológia szakterület felelősségi köréhez kell, hogy tartozzék.”

A gyakorlati félév célja éppen a tanári kompetenciák fejlesztése, tehát a pedagógiai-pszichológiai szakterület felelőssége kell, hogy domináljon.

„Javasoljuk, hogy a regionális központ a régió megyei jogú városainak önkormányzatával, a megyei önkormányzattal, a helyi önkormányzatokkal, illetve azok társulásaival kössön megállapodást az együttműködés megalapozására.”

- § Ugyanakkor fölöslegesen túlszabályozottnak tartom az alábbiakat: „...elengedhetetlennek tartjuk, hogy valamennyi gyakorlatot végző hallgató tekintetében egy-egy *háromoldalú megállapodás* szülessen a gyakorlat megkezdése előtt a képzőhely, a közoktatási intézmény és a fenntartó között.“

A 4. oldal 1. pont (2) bekezdés szerint ugyanis „...A hallgatók gyakorlati felkészítése megvalósítható - *megállapodás alapján* - bármelyik közoktatási intézményben.“ Véleményem szerint a megállapodást eddig is jóvá kellett, hogy hagyja a fenntartó. Ennek a megállapodásnak eddig is tartalmaznia kellett a két fél jogait és kötelességeit. A megállapodás alapján elég, ha a képző intézmény megküldi a gyakorlatra irányított hallgatói névsort, a közoktatási intézmény pedig visszaigazolja a hallgatói gyakorlati beosztásokat. Természetesen más elbírálás – és más megállapodás – vonatkozik a gyakorlat szervezésében és lebonyolításában ténylegesen résztvevőkre – a gyakorlatvezető mentorokra, a gyakorlatvezető oktatókra és a gyakorlatvezető tanárookra.

- § Az anyag 17. oldalán szereplő kitétel: „...a munkacsoport első pedagógus szakképzettség megszerzése esetében optimális tanulmányi útnak ítéli az alapképzésben a tanári felkészítést megalapozó, pályaorientációt segítő 10 kreditértékű pedagógiai, pszichológiai modul követelményének teljesítését, és *javasoljuk ezt a tanári mesterszak felvételi kritériumaként érvényesíteni.*”

A szakképzés területén a 10 kredit megszerzése az alapképzés során, mint elvárás nehezen teljesíthető. A hallgató ugyanis nem biztos, hogy a BSc kurzus időszakában már elhatározza, hogy tanári szakképzettséget is szerez. Ha később mégis tanári képesítést kíván szerezni, a 10 kredit megszerzésére lehetősége kell, hogy legyen a mérnöktanár MA kurzus során is.

- § A gyakorlatvezető oktató és a képzőhely fejezetben szerepel: „...Javasoljuk, hogy személyes „tutor”-oktatója legyen minden hallgatónak...”

„Javasoljuk, hogy egy-egy szeminárium-vezetőhöz név szerint legyen beosztva néhány (maximum 8) hallgató, akinek a feladata, hogy kapcsolatot tartson a hallgató gyakorlatvezető mentorával és a korábbi gyakorlatvezető tanárával.”

*Mindkét javaslat a közvetlenebb, személyes kapcsolat kiépítését segítené. A legjobb megoldás a **szakmódszertanos tanár** lehetne, mivel a gyakorlati megvalósításhoz a területéből adódóan közelebb áll, többségében teoretikus ismeretek helyett nagyobb gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezik.*

- § Az anyag 18. oldalán elhangzik egy javaslat, mely szerint: „Javasoljuk, hogy a szakfelelőstől és a szakképzettség-felelősöktől ugyancsak elvárható legyen a pedagógusi, tanári szakképzettség.

Véleményem szerint a szakképzettség-felelős tanári szakképzettsége nem lehet kritérium. A szakfelelős pedagógus végzettségű, ezzel kapcsolatban referenciái is kell, hogy legyenek. A szakképzettség-felelős a szakmai vonatkozások felelőse.

(Nem mond ellent a fentieknek az a véleményem, mely szerint mindenképpen célszerűnek tartanám minden egyetemi oktató esetében a szakképzettség mellé egy legalább egy éves felnőttképzési kurzus elvégzésének kötelezettségét. Et megnyugtatóan megoldaná az említett problémát. Sok ugyanis a nemzetközi tekintélyű szakember, aki pedagógiai- andragógiai ismeretek hiánya miatt képtelen hatékonyan tanítani, rossz előadó, stb.)

- § „Szelesebb körre vonatkozóan is javasoljuk, hogy csak tanári (vagy pedagógia, pszichológia) szakképzettséggel lehessen a tanárképzés mesterszakján az oktatók legnagyobb százalékát foglalkoztatni. A szakmódszertanosok csak tanári szakképzettséggel oktathassanak, s a gyakorlati félévben a közreműködésükhöz a tanári szakképzettségen felül jó, ha van közoktatási gyakorlati tapasztalatuk is (vagy intézményi szabályzatban jó, ha előírták a közoktatási tapasztalat szerzését).”

E kitétel nagyon fontos megállapításokat tartalmaz! Jó volna ugyanakkor, ha alaposabban és részletesebben kerülnének meghatározásra a képzőintézményben mesterszakon oktatókkal szemben támasztandó követelmények. A dokumentum – helyesen! – igen nagy szerepet szán a gyakorlatvezető tanárral/mentorral szembeni elvárásoknak, azonban mindez nem elegendő, ha nem határozzuk meg pontosan az oktatók szükséges végzettségét és kompetenciáit. E téren a „jó, ha van” típusú megfogalmazásokat nem tartom elégségesnek. Az oktatók és a gyakorlatvezetők közti együttműködés egyik fontos feltétele volna ennek a kérdésnek a világos tisztázása!

- § Kiemelkedő jelentőségű kérdésnek tartom a kiváló mentorok pedagógusképzésben történő alkalmazását, abban az esetben, ha az nem csak erre a gyakorlati félévre terjedne ki, hanem esetlegesen a szakmódszertani elméleti képzésre is (aminek egyébként a mérnöktanár képzés esetében különös fontossága volna).

- § Ugyanezen az oldalon olvasható: „...javasoljuk, hogy a felsőoktatási intézményben, tanári munkakörben – előzetes tapasztalatok vagy pályázati kritériumok útján – az átlagosnál nagyobb számban lehessen alkalmazni azokat a közoktatásban sok éve dolgozó pedagógusokat, akik a gyakorlatvezetésben a legkiválóbbnak bizonyultak. A gyakorlatvezető mentorok a felsőoktatási intézmények értékelése alapján „kiváló mentor” díjat kaphatnának, amely előnyt jelentene a pedagógusképzésben történő alkalmazásukhoz.”

Ez a gyakorlat a szakképzés területén folyó szaktanárképzésben korábban fellelhető volt, és hatékonynak volt mondható. Több, a közoktatásban dolgozó pedagógus „címzetes egyetemi docens”-ként oktatott különféle tantárgyakat, többek között szakmódszertant.

- § Az anyag 19. oldalán, a partneriskola vezetője c. fejezetben: „Éppen ezért javaslatunk az, hogy bármely közoktatási intézmény válhasson partneriskolává, ha vezetője ezt támogatja azzal, hogy a tanárjelölt számára biztosítja a szakképzett gyakorlatvezető mentort és általában véve az iskolai közösség támogatását.”

Ez mindenképpen jogi szabályozást igényel.

- § Fontos javaslat, hogy „...a közoktatás-vezetői szakirányú továbbképzésbe kerüljön be a tanári mesterképzéssel kapcsolatos ismeretkör is, különös tekintettel a gyakorlati félévre és annak jelentőségére a közoktatási intézményt illetően.”

§ A 6. fejezet a szereplők munkájának értékeléséről ír.

A véleményezés és értékelés kapcsán célszerű lépésről lépésre rögzíteni és részletesen meghatározni a véleményezés, értékelés dokumentálásának módját is. (Osztályzat? Szöveges értékelés is?)

§ Az anyag 20. oldalán olvasható: „...a féléves összefüggő tanítási gyakorlat az a pont, ahol egyértelműen kiderül a hallgatóról, hogy a tanári pályára alkalmas-e vagy sem.”

Véleményem szerint ezt nem az utolsó félévben kellene eldönteni! Felvételi vizsga, alkalmassági vizsga előszűrést tesz lehetővé, a tanulmányok során történő nyomon követés pedig folyamatos kontrollt kell, hogy jelentsen.

§ Az anyag 21. oldalán bemutatott értékelést túlságosan bonyolultnak, soknak tartom!

§ „a közoktatási intézmény nemcsak "besegít" a tanárképzésbe, hanem felelősségteljes résztvevője annak. Nemcsak terepet biztosít, hanem talán a legfontosabb feladatot vállalja: az elméleti képzés szembesítését a gyakorlattal. Ezt a feladatot vállalnia kell a gyakorlatvezető mentoroknak és a tantestületnek, és ehhez támogatást kell nyújtaniuk a fenntartóknak, valamint a képzőknek.”

*A fenti kitétel maga is utal arra, hogy ez talán a „legfontosabb feladat”! Sajnálatos azonban, hogy ez esetben is viszonylag kevés szó esik a képzők szerepéről, a gyakorlatvezetőknél és a partneriskoláknál nyújtandó támogatásban. Konkretizálni kellene a képzők és a partneriskolák együttműködésének kereteit, feladatait, illetve azt is, hogy a tanárképzésben résztvevő oktatók **mindegyike** milyen módon vállal szerepet ebben. Úgy vélem, a képzőket kell közelebb vinni a gyakorlóiskolákhoz és nem fordítva! A dokumentum e téren pusztán általános elvárásokat fogalmaz meg!*

§ Lényeges feladatnak tartom a „képzők képzését”! Ennek gyakorlata hazánkban még kiforratlan.

§ A tanári előmeneteli rendszer felvázolt formáját teljesen kiforratlannak tartom! Nem világos néhány kritérium (pl.: a „tapasztalt tanár” esetében „tanulói jó tanulmányi eredményeket érnek el”) teljesítésének feltétele, illetve mérhetősége. ez esetben alapos átgondolást javasolnék!

§ Végezetül: Véleményem szerint az anyag csak marginálisan foglalkozik a szakképzésre irányuló szakmai tanárképzéssel. Annak a közoktatás más területeitől eltérő megközelítést igénylő specifikumai nincsenek az anyagban figyelembe véve.

Gödöllő, 2009. május 14.

Dr. Emőkey András